

УДК 343.137

ПОНЯТТЯ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВА СУТЬ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

І. Черниченко

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, 01601 Київ, Україна
e-mail: rina.bdnar@rambler.ru*

На підставі аналізу наукової літератури запропоновано визначення поняття відеоконференції та доведено її відмінність від інституту доручення слідчого, прокурора, судового доручення.

Ключові слова: кримінальне провадження, відеоконференція, телекомунікаційна технологія, доручення слідчого, прокурора, судове доручення.

Окремі питання застосування відеоконференції знайшли своє відображення у наукових працях Д. Т. Арабулі, Р. С. Абдуліна, К. О. Архіпової, Л. М. Алексеєвої, В. П. Барбари, О. Г. Волеводза, П. В. Волосюка, Ф. М. Вяткіна, Т. С. Гавриш, О. С. Клементьєва, Є. І. Кокотової, С. О. Краснопевцева, В. Т. Маляренка, Т. В. Михальчук, В. В. Мілінчук, В. В. Мурадова, М. І. Пашковського, М. Я. Сегая, А. С. Сизоненко, О. Є. Сметанникова, М. І. Смирнова, А. Є. Федюніна, О. Г. Халіуліна, В. А. Шиплюка та ін.

Загалом, незважаючи на теоретичний і практичний інтерес, застосування відеоконференції у кримінальному провадженні належить до майже не досліджених наукових проблем. Зазначені обставини свідчать про необхідність та актуальність визначення її поняття та процесуально-правової суті.

Доцільно здійснити семантичний аналіз поняття «відеоконференція», адже в юридичній літературі не досягнуто навіть термінологічної єдності щодо назви, а тому її часто іменують як відеотрансляція, відеоконференцзв'язок, відеоконференцмережа, відеозв'язок, відеоконференція, телебачення замкнутого циклу, замкнуті телемережі, дистанційне судове провадження тощо.

Термінологічну ясність щодо досліджуваного питання вніс законодавець, доповнивши в 2011 р. КПК України 1960 р. ст. 85-3 «Застосування телефонної конференції та відеоконференції при проведенні слідчої дії». У КПК України 2012 р. вже міститься п'ять статей, в яких застосовано термін «відеоконференція» (ст.ст. 232, 336, 351, 354, 567 КПК України).

У тлумачних словниках слово «відео» (від лат. *videre* – бачити) визначено як перша частина складних слів у значенні, пов'язаному з передачею зображень на екран за допомогою електронних сигналів і позначає зачислення чого-небудь до запису, відтворення або передачі зображення. Наприклад, відеоапаратура, відеоінформація, відеозапис тощо. Слово «конференція» тлумачиться як збори, нарада представників яких-небудь держав, організацій, груп для обговорення і вирішення будь-яких питань, а під словом «зв'язок» розуміють безпосереднє спілкування один з одним на відстані та технічні засоби, що забезпечують таку можливість [1, с. 128, 356, 451].

Не варто ототожнювати «відеоконференцію» з «відеозв'язком», під яким розуміють зв'язок, здійснюваний за допомогою передачі/прийому зображення і звуку. Головним аргументом є кількісний показник учасників. Відеозв'язок з технічного боку полягає головно у спілкуванні двох осіб та наявності двох відеоточок. Тоді як

у конференції бере участь більше двох осіб (судді, сторони обвинувачення та захисту, секретар судового засідання, перекладач тощо), та й відеоточок може бути більше двох [2, с. 33].

Аналіз міжнародних правових актів, іноземних наукових публікацій засвідчив, що в більшості з них вживаються терміни «videolink» (або «video link») – відеозв'язок; «videoconference» (або «video conference») – відеоконференція і «videoconferencing» (або «video-conference link») – відеоконференцзв'язок. В документах ООН зазначають назви «videolink» і «videoconference», причому в деяких документах одночасно обидві. Вони використовуються і у правозастосовчій практиці більшості країн-учасниць ООН. Тому, незважаючи на різне написання, по суті смислове значення термінів є однаковим.

У спеціальній літературі поняття «відеоконференція» (з англ. *videoconference*) визначають як: телекомунікаційну технологію (М. І. Пашковський) [3]; сеанс двосторонньої інтерактивної комунікації (В. В. Мурадов) [4, с. 235]; комп'ютерну технологію (О. С. Клемент'єв, О. Г. Волеводз) [5, с. 67; 6]; інформаційну технологію (В. Я. Тацій, В. П. Пшонка, А. В. Портнов) [7, с. 584]; інформаційну комп'ютерну технологію (В. Т. Маляренко) [8, с. 387 – 388]; особливу процедуру провадження (М. І. Смирнов) [9, с. 97] тощо.

Розбіжності в міркуваннях щодо визначення поняття «відеоконференція» свідчать, що це питання залишається відкритим. Характерною ознакою кожного з аналізованих визначень є те, що аудіовізуальна взаємодія у режимі відеоконференції відбувається між учасниками, територіально віддаленими один від одного, або, як їх ще називають, віддаленими абонентами. Більшість авторів визначають, що передача зображення та звуку під час відеоконференції відбувається в режимі реального часу [4, с. 235; 5, с. 67; 6; 7, с. 585; 10, с. 24], хоча трапляються й інші формулювання – «у реальному масштабі часу» [11] та «у реальному часі» [3].

Вважаємо спірним твердження авторів, що відеоконференція – це суто комп'ютерна технологія, адже, враховуючи технологічні розробки останніх років, для її застосування потрібні три головні складові: 1) відеоапаратура для передачі та екран для проектування зображення; 2) мікрофон і акустична установка для передачі та відтворення звуку; 3) відповідна телекомунікаційна мережа. Отже, використання комп'ютера не є обов'язковим [12, с. 105].

Крім того, наявність мереж електрозв'язку також не обов'язкова в епоху бездротових мереж, коли розроблена портативна валіза типу «Voyager», «Tandberg Tactical», в яку вбудована мобільна система відеоконференції, що відбувається за допомогою інтернет-ліній або супутникової мережі [2, с. 36].

Керуючись концепцією розгляду відеоконференції як телекомунікаційної технології під час визначення її поняття звернено увагу на те, що можливість бачити, чути та обмінюватися інформацією має забезпечуватися за допомогою технічних засобів [10, с. 24] або комплексу технічних засобів приймання-передачі відеозображення, звуку та іншої інформації [4, с. 235] чи апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки [7, с. 585].

І хоча всі проаналізовані визначення були запропоновані юристами, поняття «відеоконференція» розкривається в них лише з технічного боку. Цей недолік усунутий А. С. Сизоненком, який визначає відеоконференцію як двосторонній відео-, аудіозв'язок між двома пунктами, відстань між якими не має значення, у режимі реального часу (без урахування часових поясів), в одному з яких знаходяться особи, які проводять та беруть участь у проведенні слідчої дії, а в іншому – ті, з якими проводять процесуальну дію [13, с. 96]. Водночас автор штучно звузив сферу застосування відеоконференції тільки на випадки проведення слідчих дій.

Натомість М. І. Смирнов визначив відеоконференцію як особливу процедуру провадження, під час якої посадова особа (суддя, прокурор, слідчий) перебуває в місці основного провадження у кримінальній справі, а учасник процесуальної дії перебуває в іншому місці й спілкування між ними відбувається в режимі реального часу з використанням технічних засобів за допомогою аудіовізуальної взаємодії [9, с. 97]. Аналогічне визначення запропонував й М. І. Пашковський [3].

Як бачимо, наведені дефініції, доповнюючи одна одну, формують певне уявлення про відеоконференцію. Очевидним є те, що під час визначення її поняття доцільно брати до уваги таке:

1) відеоконференція – це передбачена кримінальним процесуальним законом процедура здійснення окремих процесуальних дій, спрямована на вирішення завдань кримінального провадження;

2) процесуальні дії під час досудового розслідування та судового провадження можуть здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду або навіть за межами України (дистанційне провадження);

3) під час використання засобів відеоконференцв'язку процесуальні дії здійснюються в реальному часі, тобто в такому режимі роботи автоматизованої системи обробки інформації та керування, за якого беруться до уваги обмеження на часові характеристики функціонування (без урахування часових поясів) [14];

4) відеоконференція здійснюється за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів і технологій, які мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку;

5) у режимі відеоконференції може відбуватися допит і впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування, судового провадження та допит за запитом компетентного органу іноземної держави та України;

6) хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Актуальним є також розгляд питання про процесуально-правову суть відеоконференції, оскільки в ч. 6 ст. 232 КПК України зазначено, що службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, який надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати його виконання. Аналогічне положення міститься і в ч. 5 ст. 336 КПК України, згідно з яким суд, що отримав доручення, за погодженням з судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначеній в ухвалі строк організувати його виконання.

Викладене зумовлює необхідність аналізу співвідношення відеоконференції з інститутом судового доручення та дорученням слідчого, прокурора. З огляду на це О. В. Черепанова зазначає, що доручення про організацію та проведення відеоконференції – це особливий вид доручення, яке має спеціальне регулювання [15, с. 168–174].

Варто погодитися з думкою О. І. Віляк, що відмінності між цими процесуальними інститутами досить суттєві [16]. По-перше, підставою для доручення слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування є необхідність проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій на території, яка є під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, за умови, що це не зашкодить всебічному, повному і неупередженому дослідженню обставин кримінального провадження (ч. 6 ст. 218 КПК України). У випадку, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні або перевірці обставин, які

мають суттєве значення і не можуть бути з'ясовані або перевірені по-іншому, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органі досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333 КПК). Підстави ж проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції зовсім інші. Вони визначені в ч. 1 ст. 232, ч. 1 ст. 336, ч. 1 ст. 567 КПК України. По-друге, доручити проведення слідчих (розшукових) дій суд може на підставі ухвали тільки за клопотанням сторони кримінального провадження, а застосовувати відеоконференцію суд чи орган досудового розслідування має право як за клопотанням учасників провадження, так і з власної ініціативи. По-третє, процесуальною наукою інститут доручення визнається винятком із засади безпосередності, оскільки докази досліджуються й аналізуються не безпосередньо з першоджерел, а опосередковано – через орган, який виконав доручення, тоді як під час застосування відеоконференції ця засада не порушується. На відміну від інституту судового доручення, організацією відеоконференції за дорученням суду може займатися і суд іншого рівня, який був зазначений заявником клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Все це відрізняє відеоконференцію від інституту судового доручення.

Наведене дає підстави для висновку, що *відеоконференція є передбаченою Кримінальним процесуальним кодексом України процедурою здійснення окремих процесуальних дій її учасниками за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів під час трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу.*

Вважаємо, що це визначення поняття відеоконференції потрібно закріпити у п. 27 ч. 1 ст. 3 КПК України з метою однакового його тлумачення та застосування.

За своєю процесуально-правовою суттю відеоконференція відрізняється від інституту судового доручення та доручення слідчого, прокурора залежно від підстав, ініціатора та виконавця.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Архипова Е. А. Применение видеоконференцсвязи в уголовном судопроизводстве России и зарубежных стран (сравнительно-правовое исследование) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Архипова Екатерина Александровна. – М., 2013. – 198 с.
3. Пашковський М. І. Відеоконференція у кримінальному судочинстві / М. І. Пашковський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docs.google.com/document/d/1JEUС4BFLZNPxNzscOyadevJSXJbkihVpxJnLjlvqk/edit?hl=uk &pli=1>
4. Мурадов В. Проблеми використання відеоконференцв'язку на сучасному етапі розвитку техніко-криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ / В. Мурадов // Право України. – 2011. – № 7. – С. 235–240.
5. Клементьев А. С. Телекоммуникационное обеспечение уголовного процесса : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Клементьев Александр Станиславович. – Владимир, 2007. – 175 с.
6. Волеводз А. Г. Правовые основы взаимной правовой помощи по уголовным делам с использованием видеоконференцсвязи / А. Г. Волеводз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mgimo.ru/files/114971/114971.pdf>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. – Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 786 с.
8. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : теорія, історія, практика : монографія / В. Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.

9. *Смирнов М. І.* Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцзв'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Смирнов Максим Іванович. – К., 2005. – 268 с.
10. *Смирнов М.* Застосування відеозв'язку при одержанні доказів по кримінальних справах у порядку надання взаємної правової допомоги (процесуальні особливості) / М. Смирнов // *Юридична Україна*. – 2003. – № 8. – С. 23–30.
11. Відеоконференція. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Видеоконференция>
12. *Архипова Е.* Применение видеоконференцсвязи при допросе как средство обеспечения прав лиц, участвующих в следственных и судебных действиях / Е. Архипова, С. Щерба // *Уголовное право*. – М. : АНО «Юридические программы», 2011. – № 5. – С. 105–108.
13. *Сизоненко А.* Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України / А. Сизоненко // *Право України*. – 2003. – № 3. – С. 96–99.
14. Реальный час. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Реальный_час
15. *Черепанова О. В.* О вопросах, возникших при реализации положений АПК РФ, связанных с организацией и проведением видео-конференц-связи / О. В. Черепанова // *Закон*. – № 10. – 2011. – С. 168–174.
16. *Виляк О. І.* Проблемы применения арбитражного процессуального законодательства, регулирующего использование видеоконференц-связи / О. І. Виляк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.4aas.arbitr.ru/sites/4aas.arbitr.ru/files/doc/01.Виляк%20О%20И%20%20ВКС.doc>

ПОНЯТИЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНО-ПРАВОВАЯ СУЩНОСТЬ ВИДЕОКОНФЕРЕНЦИИ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ

І. Черниченко

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
ул. Владимирская, 60 01601 Киев, Украина*

На основании анализа научной литературы предложено определение понятия видеоконференции и доказано ее отличие от института поручения следователя, прокурора, судебного поручения.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, видеоконференция, телекоммуникационная технология, поручения следователя, прокурора, судебное поручение.

CONCEPT AND PROCEDURAL LEGAL GIST OF VIDEOCONFERENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE

I. Chernichenko

*Taras Shevchenko National University of Kyiv
Volodimirska Str., 60, UA – 01601 Kiev, Ukraine*

On the basis of the scientific literature analysis, the definition of the notion of videoconference is proposed; its difference from the institute of investigator's order, prosecutor's order and rogatory letters is substantiated.

Key words: criminal proceedings, videoconference, telecommunication technology, order of an investigator, prosecutor, rogatory letters.

*Стаття: надійшла до редакції 19.04.2013
прийнята до друку 29.04.2013*